

Sosiaaliset innovaatiot ja sektoritutkimus

Harri Vainio

Suomalaisen innovaatiopolitiikan tavoitteena on luoda maastamme maailman johtava tietoyhteiskunta, kilpailukykyinen ”osaamisen ja luovuuden Suomi”. Innovatiivisuus nähdään avaimena taloudelliseen kasvuun ja kansalliseen menestykseen. Innovaatiopolitiikka – koulutus, tutkimus, teknologian hyödyntäminen – on nousemassa elinkeino- ja talouspolitiikan keskiöön. Se on myös yksi pääteemoista Suomen EU-puheenjohtajuuskaudella.

Politiittisen tason pohdinta, keskushallinnon ohjaustoimenpiteet tai rahoituksen suuntaaminen eivät luonnollisestikaan riitä tietoyhteiskunnan rakennusaineiksi. Tarvitaan avointa vuorovaikutusta yhteiskunnan päätöksentekijöiden, tutkijoiden ja kehittäjien, rahoittajien, yritysten ja kansalaisten välillä. Tarvitaan luovuutta, kykyä löytää uudenlaisia mahdollisuuksia ja rohkeutta kokeilla niitä. Tarvitaan huippuosaamista, yrittäjyyttä ja yhteistyötä.

Suomalaiset ovat perinteisesti olleet vahvoilla teknologian kehittäjinä ja teknologisten innovaatioiden tuottajina. Teknologia-innovaatioiden tuottamiseen tähtäävä tutkimus- ja kehittämistyö on saanut vankkaa rahoitustukea sekä yksityiseltä että julkiselta sektorilta (mm. Kauppa- ja teollisuusministeriö, Suomen Akatemia ja TEKES).

Sosiaaliset innovaatiot sen sijaan ovat jääneet vähemmälle huomiolle, ja tällä saralla olisikin runsaasti kehittämisen varaa. Sosiaaliset innovaatiot ovat aivan uudenlaisia tapoja tehdä asioita. Sosiaalinen innovaatio syntyy, kun jokin ilmiö ymmärretään toisin kuin ennen, sen suhteen opitaan toimimaan aiempaa tehokkaammin tai sen suomaa mahdollisuuksia opitaan hyödyntämään paremmin – ja kun nämä myönteiset uudet toimintatavat leviävät laajemmin yhteiskuntaan. Esimerkkeiksi käyvät vaikkapa äitiyspakkaus, isyysloma ja sauvakävely.

Sosiaalisia innovaatioita tarvitaan tulevina vuosina erityisesti julkisella sektorilla. Väestö

ikäntyä, työikäisten määrä vähenee ja julkisten palvelujen kysyntä kasvaa. Rajallisia resursseja pitää hyödyntää mahdollisimman tehokkaasti, jotta hyvinvointipalvelut pystytään turvaamaan tulevinakin vuosina. Julkisen sektorin vaikuttavuuden ja tuottavuuden parantamiseksi on viime aikoina käynnistetty monenlaisia hankkeita, mutta niiden lähtökohdat ovat usein kiertyneet resurssien leikkaamisen ympärille.

Mistä sitten löytyvät ne sosiaaliset innovaatiot ja uudenlaiset yhteistyön muodot, joiden siivittäminä julkisen sektorin tuottavuus kohenee ja hyvinvointipalvelut turvataan? Katse kannattaa suunnata sektoritutkimuksen suuntaan.

Sektoritutkimus tuottaa julkiselle vallalle tieteellistä tietopohjaa yhteiskunnan kehittämiseksi. Sektoritutkimuslaitokset, kuten VTT, Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Säteilyturvakeskus ja Työterveyslaitos, toimivat ensimmäiseen ministeriöiden ohjauksessa. Ne saavat osan rahoituksestaan valtion budjetista, mutta yhä suuremman osuuden ne hankkivat itse: ne kilpailevat kotimaisesta ja kansainvälisestä tutkimus- ja kehittämisrahoituksesta ja antavat tieteelliseen tietoon perustuvaa asiantuntija- ja koulutuspalvelua.

Sektoritutkimuksen vahvuus on siinä, että se pystyy tuottamaan monitieteiseen tutkimustietoon perustuvia ratkaisuja käytännön elämää varten. Yksittäisten tieteenalakohtaisten hankkeiden sijasta sektoritutkimuslaitokset pystyvät kokoamaan yhteen eri alojen asiantuntijoita, toteuttamaan pitkäjänteisiä hankkeita ja luomaan innovaatioketjuja, jotka ulottuvat tutkimuksesta käytäntöön.

Innovaatioketjun – hyvin yksinkertaistettu – idea on seuraava: Ensin tunnistetaan jokin yhteiskunnassa esiintyvä tarve, uhka tai mahdollisuus. Kun tunnistettua ilmiötä ja sen vaikutuksia aletaan ymmärtää (tutkimustieto), voidaan ryhtyä kehittämään ratkaisuja. Ratkaisujen toimivuus

arvioidaan (pilotit, interventiot), jonka jälkeen ne voidaan tuotteistaa ja levittää (tiedotus, koulutus, käytön tukeminen). Ratkaisun vaikutusten arviointi antaa eväitä toiminnan suuntaamisen ja uusien innovaatioketjujen varalle.

Sektoritutkimuslaitoksilla on hyvät yhteydet tiedemaailmaan, valtionhallintoon, kuntiin, yrityksiin ja erilaisiin kansalaisjärjestöihin. Tämän ansioista ne pystyvät tunnistamaan kehittämistarpeita ja rakentamaan yhteistyöverkostoja ratkaisujen löytämiseksi. Siksi niillä onkin erinomainen mahdollisuus toimia sosiaalisten innovaatioiden tuottajina ja parantaa yhteiskunnan toimintakykyä ja tuottavuutta.

Lähestymistapana sektoritutkimus eroaa selvästi akateemisesta tutkimuksesta. Sektoritutkimus toimii akateemista tutkimusta täydentävänä yhteiskunnan osaamispankkina ja testaa, miten tieteellinen tieto toimii käytännössä.

Otan esimerkiksi Työterveyslaitoksen, joka tuottaa ratkaisuja työterveyden ja työhyvinvoinnin parantamiseksi yhdessä asiakkaidensa ja kumppaniensa kanssa. Työtä tehdään monitieteisesti, perinteisten tieteiden välialueilla: edustettuina ovat lääketiede, epidemiologia, työhygienia, toksikologia, biotieteet, insinööritieteet, ergonomia, psykologia ja yhteiskuntatieteet. Työuran pidentäminen, työkyvyttömyyden ehkäiseminen, työkyvyn ylläpitäminen, työhyvinvointi ja työterveyshuollon kehittäminen, joiden parissa Työterveyslaitos työskentelee, ovat sekä inhimillisesti että kansantaloudellisesti tärkeitä kysymyksiä. Mainittakoon, että vuonna 2004 työkyvyttömyyseläkkeisiin käytettiin 3 miljardia euroa ja Kela korvasi sairauspäivärahoja 670 miljoonaa euroa. Kyse on sekä inhimillisesti että taloudellisesti suurista asioista, joihin voidaan tarttua ja joiden korjaaminen on mahdollista.

Tuottavuuden nimissä on keskusteltu sektoritutkimuksen asemasta ja tarpeellisuudesta.

On väläytelty tutkimuksen siirtämistä yliopistoihin ja tuloa tuottavan toiminnan (asiantuntija- ja koulutuspalvelujen) järjestämistä liikelaitoksiin. Tämä olisi lyhytnäköinen ratkaisu. Sosiaalisia innovaatioita ei synny siten, että resursseja leikataan, innovaatioketjut katkotaan ja palasia sijoitellaan eri puolille. Innovaatioiden syntyminen nimenomaan erilaisten lähestymistapojen rajapinnoilla.

Kansainväliset arvioinnit ovat kiitelleet suomalaista sektoritutkimusjärjestelmää, joka tuottaa tietopohjaa ja toimintamalleja yhteiskunnan kehittämiseksi. Maailmalla ollaan kiinnostuneita suomalaisesta osaamisesta esimerkiksi koulutuksen, vanhuspalvelujen, ehkäisevän terveydenhuollon ja työympäristön kehittämisen alueilla. Tästä voisi siis avautua aivan uudenlaista palveluvientiäkin.

Julkinen sektori tarvitsee korkeatasoista, pitkäjänteistä ja ajantasaista tieteellistä asiantunteumusta, jota sektoritutkimuslaitokset edustavat. Jos jättäytyään vain yksityisen toiminnan ja yliopistojen akateemisen tutkimuksen varaan, on olemassa vaara, että julkisia palveluja ei pystytä kehittämään tarpeita vastaaviksi ja että julkinen päätöksenteko jää päämäärättömäksi.

Ilkka Niiniluoto varoittaa edellisen *Tieteessä tapahtuu* -lehden (4/2006) pääkirjoituksessa oman oksan sahaamisesta. Tuottavuus on hyvä päämäärä, kunhan siihen ei tuijoteta lyhytnäköisesti. Määrällisten tulostietojen rinnalle tarvitaan uudenlaista ajattelua: kannustimia rajoja rikkoviin kokeiluihin ja yhteistyöhön, innovaatioketjujen rakentamiseen. Innovaatioita, vaikuttavuutta, tehokkuutta ja tuottavuutta pitää tarkastella kokonaisuutena, ei erillisinä saarekkeina. Vain siten maastamme voi kehittyä todellinen "osaamisen ja luovuuden Suomi".

Kirjoittaja on Työterveyslaitoksen pääjohtaja.